ALEXANDRU DOBRESCU

„Foiletoane"

Nu încape îndoială că Alexandru Dobrescu are stofa de cronicar literar (sau, ceea ce nu e chiar acelaşi lucru, de foiletonist, cum spune el). Dintre toţi tinerii critici promovaţi, în urmă cu şapte-opt ani, de către Corneliu Ştefanache la „Convorbiri literare", el pare personalitatea cea mai puternică, (a debutat mi se pare la revista studenţească „Alma mater"). Articolele din care şi-a alcătuit prima carte *(Foiletoane)* constituie cea mai bună dovadă: clare şi nete, ca atitudine, scrise într-un stil direct, cîteodată aproape tăios. Obiectul tuturor îl formează volume de critică apărute în ultimul deceniu: cronicarul s-a specializat în critica criticii. Să fie cauza doar repartizarea iniţială a rubricilor din revistă? Nu-mi amintesc să-i fi citit nici în altă parte articole despre poezie ori proză. Această limitare (voită sau întîmplătoare) este destul de curioasă (cu excepţia lui Virgil Ardeleanu, specializat în critica de proză, nu mai cunosc alt exemplu) şi, oricît de remarcabile i-ar fi cronicile despre cărţi de critică. Alexandru .Dobrescu nu poate rămîne la nesfîrşit criticul criticilor. Un critic trebuie să fie un cititor complet, aceasta fiind deosebirea principală de amatorul care citeşte în funcţie de preferinţe, însă n-aş fi sincer dacă n-aş spune că *Foiletoanele* au profitat oarecum de pe urma specializării decise, creîndu-şi repede un limbaj deplin profesionalizat şi stereotipiile necesare. Mai vechile articole, dacă ţin bine minte, erau încă ezitante, nu atît ca judecată (foarte hotărîtă de la început), cît ca structură, abuzînd de introduceri şi paranteze. Cele care au fost culese pentru volum (în general, mai noi) au standarde precise, sînt edificatoare şi ca strategie, nu numai ca conţinut. Alexandru Dobrescu a învăţat să taie tot ce prisoseşte şi să pună punctele pe i. Jurnalistica literară pare facilă ochiului superficial, dar e o meserie ca oricare alta. Nu mă refer doar la riscul de a aprecia pe loc, fără putinţa unui consult cu alţii, orice carte, dar chiar la compunerea articolului. Nimeni nu deschide o revistă culturală spre a citi studii savante, compacte, cu subsoluri ce atîrnă ca nişte ugere pline. Dar un articol publicistic ce ar fi pur şi simplu improvizat ar îndepărta în egală măsură pe cititor. Trebuie să cunoşti mersul pe sîrmă între seriozitate şi nonşalanţă, să captezi atenţia fără a trişa. Alexandru Dobrescu e un bun cronicar şi fiindcă are în sînge această tehnică. Spre deosebire de majoritatea criticilor, el şi-a asumat de altfel din capul locului condiţia de foiletonist, de critic de gazetă, cu alte cuvinte. Cronica e o specie a

jurnalismului literar, care în alte ţări s-a degradat (ce distanţă între Sainte-Beuve, de pildă, şi recenzenţii francezi de astăzi!), dar care la noi continuă să joace un rol de frunte. Se vede că literatura are încă nevoie de această instanţă de control. După Petru Poantă, care, în prefaţa la ***Radiografii,*** i-a constatat şi utilitatea, şi nobleţea, iată un alt tînăr critic ce nu se sfieşte să-şi intituleze simplu *Foiletoane* întîia carte, mai mult, să ironizeze de cîte ori i se iveşte ocazia teama multor critici de a ieşi în lume cu volume de recenzii. Cînd Pompiliu Constantinescu sau Perpessicius au fost în primul rînd cronicari, iar volumele lor cuprind aproape numai cronici, nu e o înjosire, ci, din contra, să vrei să fii cronicar: cronicar şi nimic mai mult, dar nici mai puţin decît atît, cum ar fi zis E. Lovinescu. Nu ştiu ce va face Alexandru Dobrescu de aici înainte. Va continua poate să comenteze literatura curentă, în acest caz, el trebuie să rămînă convins, cum pare a fi acum, că foiletonul nu e (deşi unii aşa îl socotesc) un exerciţiu pentru întreprinderi mai ambiţioase, ci o specie majoră a criticii, iar adevăratul cronicar, o instituţie indispensabilă.

In prima parte a volumului, găsim grupate şase articole ceva mai ample despre critici aşa-zicînd clasici. Toate au ca idee subtextuală ori afirmată necesitatea polemicii. Alexandru Dobrescu pare foarte interesat de polemică sub toate raporturile: cultural, istoric, tehnic. Gherea e comparat ca polemist tu Maiorescu, în cîteva formule sesizante: unul e socratic şi dialectician, celălalt oracular şi dogmatic. Maiorescu fiind aristocratul în polemică, Gherea introduce principiul egalităţii. Presărat de idei surprinzătoare este şi articolul despre Ibrăileanu. Tînărul gherist şi socialist continuă în polemică tradiţia aristocratismului maiorescian: lucru încă o dată paradoxal, dacă avem în vedere diminuarea consecventă de către Ibrăileanu a acţiunii criticii maioresciene. Alexandru Dobrescu analizează premisa acestei diminuări în ***Spiritul critic în cultura românească*** şi-i denunţă caracterul sofistic. Admiraţia criticului ieşean faţă de Ibrăileanu e perfect lucidă, în deosebire de cultul nediferenţiat al altor concetăţeni ai săi. Se ştie că pentru Ibrăileanu toate ideile maioresciene s-ar afla în germene la Kogălniceanu şi Russo. O idee are valoare în cultură, spune Alexandru Dobrescu, prin urmările ei. Nu e important atît cel care a af\rmat-o întîi, cît cel care a lucrat metodic pentru a o aplica. Ar trebui poate precizat: nu cine începe o acţiune contează, ci acela care o duce la bun sfirşit. Noi avem nenumăraţi pionieri în cultură şi puţini oameni răbdători, care să meargă pînă la capăt. Nu e chiar ideea recentă de protocronism un fel de consolare iluzorie pentru neputinţa de a sfîrşi atîtea minunate începuturi? în legătură cu protocronismul: Alexandru

Dobrescu găseşte, într-un spiritual şi just articol ***(Fantasii răsăritene)*** că teoria lui Edgar Papu n-ar fi în esenţă decît *„ o extindere la nivelul, mapamondului"* a ipotezei mele privitoare la obsesia începutului pe care am propus-o în ***Contradicţia lui Maiorescu.*** Declin fără părere de rău această onoare. Eu am susţinut cu totul altceva şi anume că omul de cultură român a avut preocuparea obsedantă de a lua totul de la capăt, însă pe un fond de scepticism (de unde *contradicţia)* care l-a împins să bănuiască sub orice construcţie nouă un zid părăsit şi neisprăvit. Protocroniştii cred că mulţi scriitori români sînt precursori fără s-o ştie. Diferenţa e clară: obsesia întîietăţii, sceptic ruinată dinăuntru, nu e acelaşi lucru cu o întîietate presupus reală care se ignoră, fie şi numai pentru faptul că o prezumţie n-are cum fi identificată cu o lucrare naivă, anticipînd în necunoştinţă de cauză.

Portretele unor critici (din primele două secţiuni ale ***Foiletoanelor)*** sînt admirabile. Articolul începe de obicei prin încercarea de a capta atenţia cu o idee nouă ori aşezată într-o perspectivă neaşteptată; urmează ilustrările de rigoare, prin ample citate, sau numai discutarea mecanismului critic, a ideologiei critice etc. Totul, concis, rapid, în cîteva linii. Alexandru Dobrescu e, în majoritatea articolelor sale, un critic neprotocolar şi categoric. Comparînd, el defineşte, determină, măsoară. Stilul nu e deloc „literar", ci aşa-zicînd pur critic, stil al formulei definitorii. Articolul despre Octav Şuluţiu începe cu o suită de definiţii.

„ Dacă Perpessicius e familiar cu sistem, Octav Şuluţiu e astfel de la natură O natură năvalnică, ce simte nevoia să se exprime şi o face numai în forme radicale. Totul e încărcat de afectivitate ~ vreau să spun, deformat de ea, pentru că la Şuluţiu afirmaţia devine apologie, refuzul se transformă în negaţiune completă, chiar simpla disociere teoretică lasă impresia masivelor dislocări de rocă ".

Metafora de la urmă e o raritate în acest stil ce are ambiţia de a datora cît mai puţin „literaturii". Articolul despre Ş. Cioculescu se încheie cu un „portret": *,,Şerban Cioculescu este un intelectual de rafinament (urmare educaţiei Ia o cultură de tradiţie) şi această elevaţie explică, la rindu-i, interesul pentru nimicuri, fundamentale într-o optică de colecţionar, şi renunţarea la experienţele critice de amploare, în* ***Itinerar critic*** *atracţia pentru faptul istoric este manie de rafinat, ca atîtea altele; un soi de blazare a criticului, dispus să cheltuiască aproape trei decenii în degustări pedante ".*

Multe formule sînt de o laconică expresivitate. Iuţeala aceasta de condei (condiţie a foiletonismului) e vinovată cîteodată de un neplăcut aer de familiaritate, pe care-l simţim în articole, de.oralitate

nestînjenită. Criticul scrie: „la o adică", „peste toate"; el ia peste picior cultura Iui Caragiale zicînd că „nenea lancu", la „Timpul", va fi fost „pus în temă" de Eminescu în privinţa filosofici lui Kierkegaard; în fine, traduce înţelesul cîte unei propoziţii critice îrk felul următor: *„Ce sens are să te conving că n-ai dreptate, cînd dumneata nici n-ai înţeles bine ce am spus?",* afectînd adică tonul conversaţiei amicale. Badineria îmi displace în critică, unde naturaleţea e valabilă numai cînd e contrafăcută. Se vede lesne pe obrazul nefardat al criticii lui Alexandru Dobrescu orice emoţie. Se vede de exemplu cînd articolul e scris cu plăcere sau în silă. Afinităţile, antipatiile ori chiar veleităţile autorului sînt aproape evidente. Sinceritatea e uneori ostentativă: *„Personal nu agreez o asemenea retorică, susceptibilă de ambiguitate",* scrie Alexandru Dobrescu despre maniera lui Lucian Raicu. Definind arta lui Perpessicius ca un mod de ascundere a ideii, pînă la a da aparenţa contrariului ei, Alexandru Dobrescu ne lasă să înţelegem fără dubiu că o astfel de artă îi este, lui, în principiu străină, în adevăr, atît în recenzii, cît şi în articole polemice (cum ar fi cele contra lui I. Constantinescu ori M. Drăgan), totul e pe faţă, indiscutabil, luminat în toate unghiurile, însă sînt şi două-trei excepţii care confirmă regula şi care pot indica o varietate mai mare a resurselor expresive ale cronicarului. Poate că simpatia (în ciuda deosebirilor de program) pentru Perpessicius şi L. Raicu de aici izvorăşte. Un articol despre Constantin Ciopraga se bazează în întregime pe ceea ce aş numi falsa concesie. Pînă şi înfăţişarea protocolară e suspectă: *„Ne-am obişnuit să descoperim în cărţile lui Constantin Ciopraga o critică in haine de seară, vreau să zic — scrobită, sobră, de o răceală ce mai mult îndepărtează decît impune, ferită de stridenţe, mereu egală cu sine, într-un stil ventral, academic, lipsit deci de participare, dacă nu şi de afectare".* Criticul ia cu două mîini ce a dat cu una. Fraza se goleşte subit de orice apreciere, rămînînd constatativă. Dar constatarea aceasta aparent obiectivă împunge cu un vîrf de ac înveninat: *„ De fapt, Const. Ciopraga are ambiţia de a repeta experienţa şi destinul autorului Adelei, ale cărui obsesii şi le însuşeşte - e drept, la altă temperatură,' semn al constituţiei deosebite".* Mai era vorbă? Prima parte a articolului despre M. Ungheanu ar putea ilustra un studiu despre ironie; pe cel mai serios ton din lume, criticul afirmă enormităţi: *„Stilul e omul - credea Buffon şi nu ştiu, pînă acum, nici un exemplu în stare să-l contrazică. Nici chiar acela al lui M. Ungheanu, critic prolific, şi care aspiră la foto/iul supremei autorităţi prin demersuri formulate de o manieră ce violentează normele constituite ale limbii La acest nivel, el este un*

revoluţionar, un spirit pe care închistatele reguli tradiţionale îl sufocă, un înainte mergător..." Şi, cu aerul că rezumă părerea lui M. Ungheanu însuşi despre stil, conchide: *„Se cuvine să rupem o dată pentru totdeauna, cu rigorile formaliste, care ne împiedică, cel mai ades, să ajungem la ţesătura ideatică a textelor*". Iată, pentru cunoscător, chiar stilul de campanie al înainte mergătorului.

Foiletoanele confirmă o vocaţie critică şi conţin promisiunea unei remarcabile cariere de cronicar literar.

(România literară, nr. 35, 1979)